

Bartosz Borkowski
(Warszawa)

**MATERIAŁY ANTONIEGO ROMANA
(1892-1951)
(III-302)**

Antoni Roman urodził się 10 września 1892 roku w Warszawie. Był synem Juliana oraz Felicji z domu Stolzenwaldów. Naukę gimnazjalną zakończył w 1910 r. Po zdaniu matury w tym samym roku rozpoczął studia na Politechnice w Berlinie-Charlottenburgu. Czas nauki przerwał wybuch I wojny światowej. W 1915 r. wyjechał do Piotrogordu w Rosji gdzie podjął pracę w Centralnym Komitecie Wojenno-Przemysłowym. Pod koniec wojny w 1918 r. pracował także w Stowarzyszeniu Przemysłowców i Kupców Polskich w Rosji.

Po powrocie do Polski pod koniec 1918 r. podjął pracę referenta w Ministerstwie Przemysłu i Handlu, a następnie został sekretarzem konsularnym przy Ministerstwie Spraw Zagranicznych. Był także wicekonsulem w konsulacie Generalnym w Nowym Yorku (1920) oraz członkiem delegacji polskiej na konferencję genueńską (1922). W tym samym roku Antoni Roman zdecydował się na ponowne rozpoczęcie studiów na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego. Dyplom magistra uzyskał w lutym 1926 r.

Po ukończeniu studiów powrócił do pracy w MSZ gdzie pracował m.in. jako attaché emigracyjny w Komisariacie Generalnym w Gdańsku. W tym czasie opublikował broszurę *Ustrój polityczny Wolnego Miasta Gdańska*. W roku 1931 awansował na radcę ekonomicznego w Departamencie Polityczno-Ekonomicznym. Jednocześnie zaczął wykładać ekonomię polityczną w Szkole Nauk Politycznych w Warszawie oraz w Instytucie Studiów Handlowych i Orientalistycznych. W latach 1932-1934 na Uniwersytecie we Lwowie wykładał przedmiot *Międzynarodowe układy gospodarcze*.

W latach 30-tych brał udział w licznych rokowaniach krajowych i zagranicznych. W okresie 1934-1936 sprawował funkcję posła nadzwyczajnego i ministra pełnomocnego RP w Szwecji. 15 maja 1936 r. został mianowany ministrem przemysłu i handlu w rządzie Felicjana Sławoja Składowskiego. Uczestniczył w polsko-gdańskich rokowaniach walutowych (1935-1936). W 1938 r. został senatorem z mianowania prezydenta Ignacego Mościckiego. Był autorem licznych referatów z dziedziny ekonomii, gospodarki i przemysłu. Jego przemówienia w sejmie i senacie drukowano w czasopiśmie „Polska Gospodarcza”. W maju 1939 przewodniczył polskiej delegacji rządowej podczas otwarcia pawilonu polskiego na Światowej Wystawie w Nowym Yorku.

Okres II wojny światowej Antoni Roman spędził w Rumunii. W czasie pobytu w Bukareszcie napisał *Podręcznik ekonomii politycznej*. Po wojnie wrócił do kraju gdzie zgłosił się do pracy w Ministerstwie Przemysłu i Handlu. Tam otrzymał stanowisko doradcy traktatowego (1947), a następnie był doradcą w Ministerstwie Handlu Zagranicznego.

Był żonaty z Marią z Załęskich, bezdzietny.

Został odznaczony Orderem Polonia Restituta 4 i 3 klasy, a także wieloma odznaczeniami zagranicznymi w tym m.in. Krzyżem Komandorskim I klasy szwedzkiego orderu Wazy i francuską Legią Honorową 2 klasy.

Antoni Roman zmarł 28 kwietnia 1951 roku w Warszawie. Został pochowany na cmentarzu Powązkowskim (kwatery 30-IV-13/14).

Materiały Antoniego Romana wpłynęły do Archiwum PAN w formie daru od prof. Aliny Wągrowieckiej (z domu Załęskiej) w 1990 r. (ks. nab. 1964). Ich porządkiem zajęł się mgr Bartosz Borkowski w styczniu 2013 r. Materiały zachowały się w stanie bardzo dobrym. Rozmiar spuścizny wynosi 0,5 m.b. Uporządkowano je chronologicznie. Całość zawiera materiały z lat 1937-1950, które podzielone na 3 grupy.

Pierwsza część obejmuje materiały twórczości naukowej A. Romana z lat 1939-1950 (16 j.a.). Zostały one podzielone na 3 podgrupy. Pierwsza z nich to opracowania (13 j.a. z lat 1939-1950). Wśród nich na uwagę zasługuje obszerny *Podręcznik ekonomii politycznej* wykonany zarówno w postaci rękopisu jak i maszynopisu. Pisany był on podczas okresu okupacji w Rumunii, a miejscami autor podpisuje się pseudonimem Marian Załęski. Tekst został uporządkowany chronologicznie. Druga podgrupa zawiera artykuły i tłumaczenie (3 j.a. z lat 1943-1949) natomiast w trzeciej znalazło się materiały warsztatowe (2 j.a.; 1943). Grupa druga obejmuje nieliczne materiały działalności zawodowej dotyczące Ministerstwa Oświaty (1 j.a. z lat 1945-1950). Ostatnią trzecią grupę stanowią załączniki (2 j.a. z lat 1937-1939). Wśród nich można odnaleźć drukowane wypowiedzi twórcy spuścizny podczas obrad parlamentarnych.

Spuściznie nadano sygnaturę III-302 oraz numer zespołu 415/0. Całość liczy 21 jednostek oraz 2 aneksy. Poza Archiwum PAN materiały archiwalne Antoniego Romana znajdują się także w Instytucie Józefa Piłsudskiego w Ameryce w Nowym Yorku

Źródła i bibliografia

1. Antoni Roman, *Polski Słownik Biograficzny*, Wrocław – Warszawa – Kraków - Gdańsk – Łódź 1988, t. XXXI, s. 576-578
2. Antoni Roman, *Wielka Encyklopedia PWN*, Warszawa 2001, t. 23, s. 435

PRZEGLĄD ZAWARTOŚCI INWENTARZA

I. Materiały twórczości naukowej	1-19
A. Opracowania	1-13
B. Artykuły i tłumaczenia	14-16
C. Materiały warsztatowe	17-18
II. Materiały działalności zawodowej	19
III. Załączniki	20-21
Aneksy	1-2

I. MATERIAŁY TWÓRCZOŚCI NAUKOWEJ

A. Opracowania

1. *Roboty publiczne*
Praca
Ok. 1939-1945, rkp., sz., k. 57
2. *Podręcznik ekonomii politycznej*
Opracowanie. Rozdziały I-III
1943, masz., sz., k. 433
3. Jw.
Opracowanie. Rozdziały III - IV
1943, masz., sz., k. 137
4. Jw.
Opracowanie. Rozdział VI
Ok. 1943-1946, masz., sz., k. 43
5. Jw.

Opracowanie. Rozdział V
Ok. 1943-1946, rkp., masz., sz., k. 423

6. Jw.

Opracowanie, rozdziały I-IV
1945-1946, rkp., sz., k. 124

7. Jw.

Opracowanie, rozdziały IV-VI
1945-1946, rkp., sz., k. 198

8. Jw.

Opracowanie, rozdziały IV-VI
1945-1946, rkp., sz., k. 241

9. *Państwa naddunajskie w świetle zainteresowań gospodarczych Europy*

Opracowanie
1947, rkp., masz., sz., k. 78

10. *Polityka handlowa*

Opracowanie. Rozdziały I-V
Ok. 1948, masz., sz., k. 79

11. Jw.

Opracowanie. Rozdziały I-IV
Ok. 1948, rkp., sz., k. 178

12. Jw.

Opracowanie. Rozdziały IV-VII
Ok. 1948, rkp., sz., k. 342

13. *Tempo rozwojowe produkcji pierwotnej i wtórnej, a planowanie eksportu*

Opracowanie
1950, rkp., masz., sz., 234

B. Artykuły i tłumaczenia

14. *Gospodarka planowa*

Jak realizowała Polska swe gospodarcze aspiracje na morzu

Artykuły
ok.1939-1945/1943, masz., l., k. 45

15. Umowy handlowe Polski z Danią, Austrią, Turcją, Węgrami i Norwegią

Artykuły
1947-1949, rkp., masz., druk, j. ang., pol., l., k. 193, zob. aneks 1

16. *Zagadnienie periodyzacji historii feudalnego państwa*

Przekład artykułu N. Kolasnickija
Ok. 1949, rkp., masz., l., k. 60

C. Materiały warsztatowe

17. *Podręcznik ekonomii politycznej*

Bruliony, notatki i uzupełnienia do *Podręcznika ekonomii politycznej*
1943, b.d., rkp., sz., k. 157

18. *Ekonomia i gospodarka*

Notatki i wypisy z publikacji zagranicznych

B.d., rkp., j. ang., pol., sz., k. 235

II. MATERIAŁY DZIAŁALNOŚCI ZAWODOWEJ

19. Ministerstwo Oświaty

Uwagi i opinie dotyczące programów studiów wydziału handlu zagranicznego
w Akademii Służby Zagranicznej. Projekty sieci wyższych szkół ekonomicznych
w planie sześcioletnim. Korespondencja

1945-1950, rkp., masz, l., k. 79

III. ZAŁĄCZNIKI

20. *Ekonomia i gospodarka*

Przemówienia A.R. wydrukowane w czasopismach ekonomiczno-gospodarczych
1938-1939, druk, sz., k.89, zob. aneks 2

21. „Koniunktura gospodarcza”, nr 3, 1938, XI, zesz. 3

„Prasa gospodarcza”, nr 23/24, IV, 1937

„Prasa gospodarcza”, nr3, V, 1938

Czasopismo, biuletyny bibliograficzne.

1937-1938, druk., l., k. 34

ANEKS 1

J. 15. Umowy handlowe Polski z Danią, Austrią, Turcją, Węgrami i Norwegią

1. *Rzut oka na polską politykę traktatową w ubiegłym roku (1948)*

2. *Umowa handlowa z Danią*

3. *Uwagi o zachowaniu w mocy konwencji handlowej z Austrią*

4. *Porozumienie gospodarcze polsko-tureckie*, „Przegląd Międzynarodowy”, nr 15,
1948, s. 25-26

5. *Nowa umowa handlowa i płatnicza polsko-węgierska*, Przegląd Międzynarodowy nr
21, 1948, s. 30-31

6. *Układ handlowy z Norwegią na rok 1949*, Świat i Polska „Przegląd
Międzynarodowy”, nr 7, 1949, s. 13-14

ANEKS 2

J. 20. *Ekonomia i gospodarka*

1. *Inwestycje energetyczne i morskie* - Przemówienia Pana Ministra Przemysłu i
Handlu A. Romana w Sejmie w dniu 29 stycznia 1939, „Polska Gospodarcza”, 1938,
XIX, zesz. 6, s. 204-209

2. *Wytyczne polityki przemysłowo-handlowej; Zasadnicze problemy handlu
zagranicznego i żeglugi* - Przemówienia Pana Ministra Przemysłu i Handlu A.
Romana w Sejmie i Senacie w dniu 17 lutego, „Polska Gospodarcza”, 1938, XIX.
zesz. 8, s. 285-300

3. Przemówienie Pana Ministra Przemysłu i Handlu A. Romana w Sejmie w dniu 27 stycznia 1939, „Polska Gospodarcza”, 1939, XX, zesz. 4, s. 109-125
4. *Zagadnienie średniej i drobnej wytwórczości* - Przemówienia Pana Ministra Przemysłu i Handlu A. Romana w Senacie w dniu 17 lutego 1939, „Polska Gospodarcza”, XX, zesz. 7, s. 266-278
5. Wytyczne polskiej polityki przemysłowo-handlowej - Przemówienia Pana Ministra Przemysłu i Handlu A. Romana w Sejmie w dniu 22 lutego 1939, „Polska Gospodarcza”, XX, zesz. 8, s. 317-326
6. Odpowiedzi Pana Ministra Przemysłu i Handlu Antoniego Romana w dyskusji budżetowej, tamże, 1939, XX, zesz. 9, s. 378-388